

הראשון, והעם יעברו עליה, לכן התירו אף כב"ד לטן מהמתקנים, כיון שיעמוד גזירתם והעם יעברו עליה, נקרי אותי אתם קובעים, כמה שאינם מקיימים הגזירה שקבלו עליהם, והאיסור עומד בעינו הראשון, לכן צריכים לבטלו, וע"ג (כתובות ג ע"ב) נהגו לגמרי נקרי, ופרש"י כיון דיש סכנה בדבר מדוע תהיה התקנה עדיין עומדת, נוטב לעקור התקנה כיון שאין אפשרות לשמרה ולהזהר בה ע"ש, ומפ"ו בקצת ענינים אשר נתכטלו עתה יש תועלת בהביטול, וביטולה זו הוא סודה כגון בטלית על פשתן אף על גב דקי"ל ציצית הובת גכרא וחובת מנא, בכל זאת החובה להתעטף בציצית, כדי לזכור את כל מצוות ד' אלקינו (עיין או"ח סי' ק"ד) אם כן צדקו דברי הגבגב אברהם סימן ט' כיון שאין מצוי תכלת היום וצריכין לעשות משמרת, כוונת לעשות מלית פשתן וציצית של פשתן משיתבטל מצות ציצית, אם כן אין שייך בזה דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אחרי שעתה בטל הטעם משום דאין לנו תכלת וגם יש משמרת ונדר בביטול התקנה הראשונה, כדי לקיים מצות ציצית כנגד זה א"כ מבטלין לגמרי התקנה הראשונה וזה נכון:

ועתה יש לנו גם כענינים אלו שלשה חילוקים:

א בדבר שכטל הטעם וידענו דאם היה הראשונים קיימים לא היה מתקנים תקנה וגזירת זאת, בזה לא שייך דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ונתבטל כביילא אחרי שבלא"ה העם מקילים בזה, שוב צריכים עקירה וביטול במנין, אם יש אפשרות לקבץ במנין כל חכמי הדור, אפילו אינם גדולים בהמתקנים, וזה הוי כעין משמרת ונדר לדברי תורה, לכוין לא יעמדו העם באיסור כל ימיהם כמה שעברו ככל עת את תקנת או גזירות הקדמונים, והכבי כל שעה בכלל אותי אתם קובעים:

ב אם אין אפשרות לעמוד למנין, אזי מניחין הדבר בסתמו, אחר שכטל הטעם וגם לא נתפשט, ואין זה בכלל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו כיון דבטל הטעם ונשאר ההלכה דלא מורין להיתר, ואין מניחין בעוכריהם גם כן:

ג באותן הדברים אשר כבר נתפשטו באומה, ועודם נהוגים אצלנו בתוקף ועז, כמו יו"ט שני של גלויות, או איסור אב לת קטניות כפסת, אי"פ שכטל הטעם אשר בשבילם תקנו וגזרו, ואף שיש ג"כ משמרת וסייג לעקור הגזירה, בכל זאת מנהג של ישראל נתחקה לדין תורה ואין אפשרות אצלם הביטול וההריסה, אחר שמתפשטים באומה דינם כמנהג ונדר, ולקמן חלק ג' יבואר בארוכה, וע"ג נ"כ מ"ש בזה בס' תשובה מאהבה ח"א באריכות לענין איסור קטניות:

פרק ששי

נשים עתה עין על עניני המנהגים, אשר אינם מנהגי איסור והיתר, ואשר נמצאו אצלנו על שלשה פנים:

אופן הראשון הם ענינים של מה בכך, ואינם נוגעים לא לאיסורי תורה ודרכן

אולם זה דוקא אם נמצא בין דין שלם על כל פנים, אפילו כ"ד קטן מהמתקנים, אבל

עכ"פ קיבוץ כל חכמים אשר יובלו לעמוד במנין זה, אז החובה לכטל התקנה הרפויה מפני דביטולה הוא יכודה וקיומה, אחרי שבלא זה רפויה הוא בעיני ההמון ונקילין בה, מדוע תתקיים התקנה והעם יעברו עליה מוטב לכטלה בפרסום לבלתי השאיר שום מקום מכשול להמון, כמו שהיה בגזירת השמן שביטלה ר' יהודה הנשיא ובית דינו, אי"ג דהיה כ"ד קטן מהגזורים מ"מ הוא ובית דינו עמדו ע"ז למנין והיה כ"ד שלם, אבל בזמן דלא נמצא בית דין שלם והחכמים נתפזרו במדינות שונות, ורדיעותם שונות זו מזו מפנים שונים, וכמעט אין אפשרות לקבץ כל חכמי הדור כפעם אחת ובמקום אחד, שיהי' מבטלין תקנות הראשונות במנין באותן שהם רפויים, אזי מוטב להניח הדברים בכתבן, ולא להורות לא איסור ולא היתר, רק העם יתנהגו כטוב בעיניהם כעצה היעוצה לנו מפני חז"ל, שהכאתי דהיכי דנהגו העם כדעת יחיד נגד חלכה פסוקה, אזי אין מורין לאיסור ואין מוחין בעשיתן:

וזה דוקא כענין שלא נתפשט עתה בכל הגולה, ורפויה עתה ביד העם, אבל בדבר שנתפשט

בכל מקום, ועדיין התקנה או הגזירה בתוקפה ובעינה

דרכי ההוראה פרק ו

ודרכו ג"כ, כמו הכאות הן בשעת קריאת מצילה, יוכן מנהגמאבלי הלכ כהג השבועות, וענין הליכה לנהר ביום א' של ראשהשנה לתשליך וכדומה, ונתן לנו הרמ"א כלל גדול בזה (או"ח סימן תר"צ) וז"ל אין ראוי ללעוג או לבטל שום מנהג, כי לא להגם נקבעו, ובאמת ראינו כי גם הז"ל הזהירו אותנו על כיוצא בזה, כיני השילתא שריין, ואת לא תיכול מיטום אל תמוט תורת אבך, (חולין צ"ג ע"א) ועיין מיטנה טיף כרבות דלשיות הרמב"ם ענין המשנה שבייבה, וגאמר אל תכוז כי זקנה אבך באה לעורר אותנו שלא נלעוג לתקנות והתנהגות הקדמונים, אף על פי שהם ישנים, וע' פתיחה לפרי משפט ההוראה כי לדעתי הוא נתנית טעם מדוע לא יוכו להתנהגות הקדמונים מפני כי זקנה מאוד עיני האימה והתנהגותיה, ואפילו עיניים של מה בכך מתמידים אצלנו מזמן כביר ולא מאתמול הנה אלינו, ולכל הפחות בהנהגים באומה אלה שנים ויותר כמו מנהג הקל מהכאות הן בפורים, יש לו סמך כבירש הוכא בערוך ערך שורר הגתיקו בדרכי משה סימן תר"צ, ואותן הדברים אשר אוכלים כראש השנה לפיכך יש להם רמז בש"ס (כריתות וא"ו והוריות י"ב) ולכרו הנאומים דה"ה שאר הדברים שמורים על כוונתם באלו, וכן עיני מאבלי הלכ בשבועות מצאתי כספר אכן כוחן לכוה' קלונימוס בן קלונימוס, והיה בזמן הרשב"א ומספר מנהגי הספרדים, ובתוך דבריו למיכאל ג"כ מנהגם לאכול מאבלי הלכ בשבועות ואין ישנים כל הלילה, וכן כל המנהגים שעושים כמת, כלם יש להם שורש במסכת אבל רבתי, קצתם העתיקם הרמב"ם פ"ד מה' אבל, וקצתם נזכרו בספרי אחרונים עיין (יו"ד סימן תקע"ו ברמ"א ס"ד) שהביא איזה מנהגים כמה שניתנים אחר הקבורה, וסיים בשם מהרי"ל, ומנהג אבותינו תורה:

הצדק ג"כ איהו מהם, אולם אין אלו עלינו לחובה, אדר שגדולי המורים מרן הב"י ודרכי"א לא אסרו אותם בחיבורם, אכן הביאינו לנו איזה התנהגות חדשות שלא נזכרו בש"ס ורק שהיו מהפשיטתים בזמנם, כמו הך שמביא (הב"י הלכות ביקור הולים סימן של"ט) שנהגו לשפורחמים כשיכרת הכות מפני הכבנה, וכן שלא לישנות הבנים בשעה שהתקופה נפגרת (יו"ד סי' קט"ו) והמנע שחיטת אוז כשנת ושכט מפני שיש כבנה לשיחט (יו"ד סימן ק"א), והמנע אבילה לב מפני שקשה לישבחה (ש"ך יו"ד סי' ע"ב) וכן מה שנתהנין שאין בתהילין בב"י זר, וגם המניעה שלא לישא נשים רק כמילוי הלבנה (* ושחיטת התנגלות שקראה כהרמ"ל (יו"ד סימן קע"ט) ככל אלו אסרו מפני כבנה ונהגו כן בכל העולם, אף כי יש בהם ג"כ צד איסור דמקרי מעונן, וכן הוא ריח דרבי אמורי, וכן קצתם אסרו לילך להשתטח על קברי צדיקים, מפני הנראה בדורש אל המתים, עיין ב"י סי' קע"ט, והב"ח הביאו בש"ך שם החזיק המנהג, כפני דמיצא כן זכר באגדה דבלב ויהישע הלכו לחברון להשתטח על קברי אבות, וכן מצאתי בספרי פרשת שופטים כעגלה ערופה נפר לעינין ישראל אשר הוצאת מצרים, בלמד שגם המתים צריכים כפרה, ע' (ה' שבת סימן רפ"ד ס"ו) על הנהגת הזכרת נשיות בשבת ששהביא רמ"א שם, בתם הגאון מהר"א מוילנא סמך מספרי זה, עכ"פ ראינו סמך מדבריו תלמוד להשתטח על קברי צדיקים שיבקשו המתים רחמים, וע' (תענית ט"ו ע"א) כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו, וכן לחיפוך בקשת רחמים עבור המתים מעתה הנפרות אשר רכני ספרר כמו הרמב"ן והרשב"א והב"י, צעקו מרה על זה ורצו לבטלו, מפני דהוא דרכי אמורי, ואולם האשכנזים קיימו מנהג זה אשר נתנו עדיין בזמן הגאונים, (רש"י שבת פ"א ע"ב) בשם תשובת הגאונים כאשר התעורר הגון אברהם (סימן תר"ה) וע' פרי חדש שם שהחזיק שראוי לבטל מנהג הכפרות מפני דריא דרכי אמורי, וע' חות יאיר סימן רל"ד, שהתעורר על הרבה מנהגים אשר נהגים אצלנו ויש בהם משום דרכי אמורי, ואיך הניחו הכמים מיחו בהם אדרי שעוברים כפומכי על איסור תורה * וסיים דרכי אמורי אינו שייך רק כשעשה מעשה דוקא כמו שמבואר (בהלכות שבת סימן ש"א סעיף ד"ו) אבל.

אופן השני מאיתן המנהגים אשר מונעים עיניים מפני כיש בהם חיש נצד סכנה, ובש"ס מובא הרבה מאוד, אולם השיטתו אותם הפוסקים מפני שאינם נוהגים היום, ורק הרב בעל כנסת הגדולה (יו"ד סימן קמ"ז), והרב פרי חדש (יו"ד סימן קט"ו), לקטים אחת אחת מכל המקומות המפורות בש"ס, וכן בעל אליהורבה באו"ח סימן ד'

הנה * ענין זה לא נפסק כל כך בחדימינו, וכלל נהגו לעשות נחלון גס צ"ח צמודס, ואולי יתנו על מה שבבוח באר"ס בח"א (סי' תל"ג כ"א) דכל"ג צעור מותר ליטא אכה ע"ש, אט"ג כסכר עבר חזני מודס, אולם מצואר סמה צבת"א דעד ר"ח אייר מותר ליטא, ראינו דגם סוף מודס נסן, המירו ע"ש ואולי מ"ו מקילין היום בכל עיקר מנהג זה.

עיינ שו"ת חות יאיר סימן רל"ח באריכות, אבל הרמ"א שצא אמירת קרובין ואופן כתפשוט בין האשכנזים, לא רצו לבטלו, והביא ברמ"א סימן קי"ב שנהגו בכ"ט לאברם, ועיינ מגן אברהם סי' ס"ח שכ' שאין לשנות שום מנהג בבית הכנסת, והביא בשם הירושלמי וז"ל אע"פ ששלחנו לכם סדר הפלות אל תשנו מנהג אבותיכם ע"ש*), ועיינ אליהו רבה סימן ס"ח מה שהביא בשם המהר"ל ולכבוש בקום המנהגים כאלו, אע"פ שאינם על פי הדין, ועיינ שו"ת חות יאיר סימן רל"ח שהתעורר הרבה בעניני הפיזטים, והצדיק את השנות אבן עזרא נגדם בפ"י לקהלת, וכן כיפר שמה בכסף דבריו כי בק"ק ווארמין נהגו שבמאורה לפ' תנוכה הכתהלת שני זיתים נכרתים, מתחילים שמה באמצע המאורה מן ממלכה ממושכה, והנה השתדלו איזה חכמים לבטל זאת מדוע לא יאבדו כל המאורה כמו שהיא לפנינו, וכפרו לו חכמי זקני העיר סיכת המנהג, שאחר הנירוש נשרפו הספרים וסידורי התפלות גם כן כתובם, ולא נשאר מוצל מאש רק סדר התפלה אשר חציו נשרף כמו אש ובמאורה הלזו לא נשאר מן התבערה רק אמצע המאורה, מתחלת ממלכה ממושכה ונקבע שם למנהג קבוע בכל עת, אף שהגיע להם אחר כך סדור שלם עם הפיזטים בשלימות ע"ש, ועתה ראה הכינה לאיזו מנהגים ומהם תלמוד על השאר — וע' (מנ"א סימן קנ"ה ס"ק ג') פת שחרית אינה רק בתבואה רהוקה מן הישוב וכו', וכתב המג"א שהשומע שמע ומעה בפשט הגמרא ומפ"י הביא דברי נביאות כאלו—וכב"ז גם הרב חות יאיר הזהיר שם שלא לבטל המנהג, והעתיק דברי הכ"ח כי שני רבנים גדולים גענשו על שרצו לבטל אמירת היוצרות, אע"פ שבעצמו הודה ולא כוש כי אינו יודע לתת טעם לדבריו, כמה שעוקרים בזה דין קבוע ומפורש באיסור הפסקה בכרכות ק"ש, וע"פ הרוב הפיזטים אינם מעניין התפלה כלל, והמה מלאים ממדרשות ואגדות אשר אין להם יחס לעניניו של יום, וביותר תראה בפרי חדש או"ח סימן קי"ב, איך הרעיש העולם כמה שביאבדו זמן באמירת הפיזטים, ומסיים השומע לי ומקצר כל מה דאפשר, יאריך ה' ימיו ושנותיו בנעימים :

ובן

אבל במניעה ושלילה ושב ואל תעשה לא שמענו איסור דרכי אמורי, ובאמת בהן דתרגולות שקראה בתרגומל הוא במעשה וכו"מ הותר ע"פ חכמים, אולם העיקר באלו נפני שמצאו אותם כתפשוטים באומה, והששו שביטול ענינים אלו יגרום בחלוקת עצומות ופירוד הדיעות, השאירו אותם, ולא כוהין ולא מירין רק בניחים אותם נכתנס, והא דהזכירו מנהגים אלו בספריהם, הנה הזכירו אותם במכוון לבתלי יגהר אדם להרום, כי הם הכינו אהרית דבר מראשיתו וידעו בנסיון, כי כל ענין התחדשות מביא להריכת סדר הקהלות, ושפיעת קול צוהה וקול פריץ, והבלל כאלו מוטב שיהיו שונגים ואל יהיו מזוידים, והניחו להם שיתנהגו כמו שהתנהגו עד כה, וכפרט עתה נשחכה ענין דרכי אמורי, ולא שמענו שיתנהגו העם ככה, ולא היה רק בזמן קודם, וכיון שהעם אינם עושים עתה נישום זה רק שהושבים שיעושים בזה מצוה הנה אין שוה בזה לבטל ענינים כאלו ליתן מקום לבעל דין לחוק ויפה עשו רבותינו שהשאירו דברים אלו ולא מהרו להרום :

אופן השלישי

המה המנהגים הנהוגים בבית הכנסת בשעת התפלה כמו באמירת היוצרות והפיזטים בכרכת ק"ש, ובאמצע התפלה, אשר נהוג אצלנו מאז שלא על פי חכמים, ובקישוי התירו שישאר הרבר על מעמדו ומצבו, עיינ טור או"ח סימן ס"ח שהביא לשון הרמ"א, וז"ל אבל מה שהוגד לכם שיש בידי למחות לא הוגד לכם האמת, על כן אמרתי הנה להם לישראל מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזוידים, וזו הוא סיכת שתיקתי ע"ש, והטור ומרן הכ"י בש"ע סי' ס"ח וסימן קי"ב ס"ב כתבו גם כן שמוטב ויפה לבטל המנהג ופי"ר רבינו תם שפ"י לקיים המנהג לא ישר בעיניהם, ואולי היה הנקל בידם לבטלם אז, מפני שלא נתפשטו בניניהם, כמו שכתב הכ"י שם, ועד כה לא שמענו בין הספרדים, שיהיה מפסיקים בקרובין בכרכת קריאת שבע, ומה שנפסיק הש"ץ בתפלה אין בזה איסור כיון שחזרת התפלה אינו עיקר התפלה, דהרי כבר יצא העם והש"ץ בתפלה בלחש

וכן כמה שמבאר ברמ"א (אה"ע"י סי' ס"א) דנוהגין לעשות הקופה תחת השמים, ואין נוהגין כן במדינותינו, רק רובם ככולם עושים הקופה בבית, ורק המפורסמים עושים לפני בכה"כ קצתם תחת השמים וקצתם בעזרה או בבה"כ ממש סמוך לפתח ומה יאמרו אנשי אשכנז לזה אם ישמעו שלא הצריכו לזה מה שזו קיצוץ וערוקות ויגיעות בבר :

הגם* באמת לפנינו ליתא זאת בירושלמי עירובין סוף פרק שלישי, רק נאמר שמה בזה הלכון אע"פ ששלחנו לכם סדר ה מו ע ד י כ, אל תשנו מנהג אבותיכם ע"ש, והכוונה על זה שאמרו (ביצה ד' ע"ב) שלחו מתם היינו מארץ ישראל, שלא נטנו מנהג אבותיהם בהתנהגות יום טוב שני של גלויות, אבל משלימות סדר התכלות לא שמענו מאומה שצו להם מארץ ישראל :

הא

דרכי ההוראה פרק ו ז

וכן

בעניני מבידת המצות כשכת , גם כן צעקו הראשונים והאחרונים מרה , שאינו על פי הדין והוא מקח וממכר בשבת ויו"ט , עיין (או"ח סימן ש"ז) ובכל זאת החזיקו האחרונים באלו המנהגים מפני שמצאם נהגים ומתפשטים בכל נקום , ועשו כזה יעקרים ויסודות וענינים , כאלו עסקו בדיני תורה ממש , והארובו מעניני המבידות והחזקות והקדימות , ועיין כנסת הגדולה ואלהורבה וברבי יוסף , ויש ספר מיוחד ע"ז להרב אזולאי מבונה לדוד אמת מדבר מאלו הענינים ג"כ באלו היה הלכות מסורות נסיני , וכדאי מצד עצמו אין מניק הביטול לאלו המנהגים , אולם נפך נא ונראה המחלוקות העצומות אשר גרמו בזמנינו ביטול ענינים אלו במדינות אשכנז , עד שבהרבה קהלות נחלק העם לחצי , והוצרכו להם לעשות כתי תפלות מיוחדות , ועדיין נשמעו קולי קולות משני צדדים המתלוחמים :

והבט

ורוכיאו נתכטלו אמירת היוצרות והפיוטים , וכן מבידת המצות כשכתות וכו"ט זה כמה שנים , ולא גרמו התנהגות חדשות הללו , שום פירוד דיעות , נהמטעם כי לא נתכטלו על ידי צעקות והוצאות רכות , ולא נשאו ונתנו על זה בפרסום , ולא נעשה במדינתנו קיבוצים מיחידים סגולה על זה , ולא נכתבו בזה סדרי בית הכנסת , כי ידענו מאז כי כל מנהגים כאלו אשר אינם לפי הזמן והמקום , אינם מתקיימים * ואינם עומדים נגד מריצת העת , והנהיגו חכמי הדור במדינתנו כמו שנצטוונו ע"פ התורה (תענית ד"ו) ולא מורין ולא מוחין) שנעמוד מרחוק ולא נאמר בזה לא איסור ולא היתר , רק כל אחד יתנהג כמו שלבו חפץ , וכן נהוג אצלנו שבאיהוה כתי התפלה אומרים הפיוטים , וכרוכס אין אומרים אותם , אולם ההסכמה והקיבוץ והפרסום בזה מניק מצדדים שונים , מאשר שהמון העם אשר אור תורת אלקים לא ננה עליהם , ואין יודעים להכחין בין מנהג ע"פ דין תורה , ובין מנהג קל , ולדעתם המהרהר אחד מנהג של ישראל אפילו מנהג שמות כאלו מהרהר אחר השכינה , וכראות המון העם הקיבוץ והפרסום לכטל התנהגות הקדמונים , אזי נצטרפו לדעת אחרת מוקת מאוד מפנים שונים , כמה שסוברים . כי גם עניני תורה הקבועים ומקובלים , גם המה נתונים תחת מקרה הזמן ותולדותיו , וגם המה מסורים ביד החכמים , להתנהג בהם כטוב בעיניהם , וכבר הראיתי לעיל שכל עיקר מנמת חז"ל כמה שאסרו הפרסום באיהוה היתרים , הוא מפני שלא יבאו העם ללול במצות *

אולם אם נתכטלו מצד עצמם אין אנו אחראין וערכאין , להחזיקם בחזקת חיד , ישארו בספר חקה , והעם יעשו בהם כטוב בעיניהם , וכל איש יתנהג כחפצו ורצונו להחמיר או להקל , וכן ראינו במדינתנו במטת אמירת הלל כלילי פסח שאומרים בבית הכנסת באין מוחה אע"פ שהוא מנהג הספרדים , והרמ"א (כה) פסח סימן פ"ז ס"ד) העיד כי אנו אין נוהגים בהלל בכה"כ , אולם עתה ע"פ הרוב נוהגים לאמרו אצלנו בבתי התפלות , וע' טורי אכן בחי' (מגילה י"ד ע"א) חוביח דקו' הש"ס יציאת מצרים דנס שכת"ל ואמרינן הלל קאי על הלל זה , ובעניני מנהגי איסור אכתוב בחלק ב' :

פרק שביעי

נשיב

עתה לעניני המנהגות של מה בכך או לאיהוה מנהגי בית הכנסת , אשר אמרנו למעלה כי ביטולם בפרסום מניק מאוד , מצד שהעם נצטרפו על ידי זה לדעת אחרת , ויבאו לחשוב כי כל המצות והדינים תלויים רק ביד כ"ד , לעשות בהם כטוב בעיניהם , ועתה אראך הטעם מדוע הרבה מהם נתכטלו מאליהם ולא הצריכו לעמוד עליהם למנין לכטלם , אף אם היה לנו כ"ד , רק מתחלה נחקור מה המה המנהגים , ומה עסקם אצלנו , וההכרל אשר בין המצות וההלכות המיוסדות , ובין המנהגות כאלו , וצורך הנחתם בהתנהגות העם :

דע

כי אחינו בני ישראל מצוינים היום בין העמים על שני פנים שונים , אחד מצד שהם בעלי דת מיוחד , ונפרדים בשרשי האמונה משארי בעלי הדת , ועוד נכדלו שהיו עם מיוחד בימים קדמונים כשפה נפרדה , ונימוסים מיוחדים , עת גרו בארץ יהודה וישראל , וכן לעתיד כמהרה בימינו אנו מחכים נוסף על התקוה הנכונה שיבנה בית המקדש ותחזור הנבואה ובית דין הגדול בישראל , להתחיר יצירת תפארת התורה , וקיום כל המצות לאיתנם הראשון . עוד אנו מקוים ומיחלים כי ישיבו עם ישראל להיות ממלכה בפני עצמה , בארץ ישראל אשר היתה לאבותינו ולנו למורשה , ועל הכרל הזה כבר התעוררו חז"ל (בירושלמי פרק המישי מן בעשר שני) על מה שאמרו שמה כמשנה דהתקינו איבת שיבנה בית המקדש ותחזור תקנת עיטור הפירות בשבת שהיה , ואמרו שם אמר ר' אחא ואת אומרת , שבית המקדש עתיד להכנות קודם למלכות בית דוד ע"ש , וע' בתו"ט במשנה ראשונה

הגם *

כמו דין דזוכר בזה ע"ס ל"ז ס"ח ד"א דנהגין בזמן הזה לקדש צנומינו הקטנות מטום שאנו נבלות ואין לנו תמיד סיטוק כדי לרכינו ע"ס , והרואה יראה אם נוהגין כן עתה במדינתנו , ואם בזמן הזה הוא צורך גדול או לא ומכ"ל לא שמענו בימים ההם שיבאו את הקטנות :

דרכי ההוראה פרק ז

והנה המצות או אפילו עניני דרבנן, אשר באו לעשות, נדר ומשמרת אל החלכות הקבועות וניסודות, המה אותות חיצונות, כאו לעורר הנפשות על דיעות אמתיות ממצויאות יתעלה ואמתיות ההשגחה וכדומה, ומפני זה עומדים לנצח ולא יוכלו להשתנות כשום פנים, וכמו שהדיעות המה אמתיות נצחיות, ולא ישתנו כשום פעם, כך המצות אשר באו לקיים ולהחזיק הדיעות האלו אצלנו, גם כן המה כלתי משתנים, לא כן המנהגים אשר ראינו כי מצד עצמם הם דברים של מה בכך, וגם אינם מיוחדים לעורר העם על דיעות אמתיות ונצחיות רק מוכשרות לציין קיום האומה בחיי החיצוני להחזיק ביחד האברים הנפרדים, אבל לעצמם אינם מכוונים מאומה, ולא באו רק לסבב קיום האומה, שיתנהגו אנשי האומה בחיי החיצוני בדרך וסדר מיוחד, ובכל עת אשר אנו רואים את התועלת הנמשך בהם כי משיגים על ידיהם המטרה הנאותה אזי טוב ונכון להחזיקם, אולם אם רואים אנחנו בזמן מהזמנים שלא נחפשו המנהגים הללו באומה והמה רפויים אצלם, אזי בטלים נעצמם, אחרי שאנו רואים ונכירים, שאינם מוכשרים לעבודתם ואין מצליחים בשליחותם, ואין להם כח ועוז להתקיים בעם, ואפילו אותן הדברים שנתפשטו באומה אז בשעה שהתחילו להתנהג אלו המנהגים, ואחר כך התרשלו בהם העם, הנה גם בזה האופן בטלים ומבטלים, מפני שלא באו רק לצורך קיום האומה, ואם העם אינם חפצים בהם בטלה הסיבה והמסוכך כיון שאין מועילים להנחות המביקש אל המטרה המכוון מהם :

ורק מפני שאין אפשרות להחזרת המקדש, בהעדר הנביאים, אשר צריכים להעיד על מקום המקדש, והמיזבח, ושאר דברים אשר נשתכחו, וכפרט להעיד על המשפחות המיוחדות ככהנים, שלא נתערכו במשך הזמן הארוך, עיין (זכחים כ"ב ע"א) שלשה נביאים עלו עמיהם מגולה, אשר העידו על דברים הנחוצים הללו ע"ש, ועתה שאין אתנו נביא וחזוה, הנה אצלנו עיקר ושירש באמונה שאליהו זכור לטוב, אשר לפי קבלתנו האמתית עודנו חי כנגזי כרומים, והוא הנביא אשר היה חי בזמן הנביאים, והוא יקדם למשיח והוא יחזיר ב"ד הגדול, והוא יעיד בכח הנבואה אשר בקרבו על הדברים הנעלמים ונשכחים כמשך הזמן הארוך :

והנה כגלותינו, אנו מחזיקים בתורה ומצות, מצד כי אנהנו בעלי דת מיוחד, אוחזים באמונת אבותינו, וכן מצד השני אף כי אנהנו היום כגולה, ותמנו להיות עם מיוחד, ונצטוונו מפי חז"ל שבעוד שאנו נכנעים תחת איזה אומה שתהיה, אנו מוכרחים לעמוד הסבל על שכמנו, לשאת בעול המוטל עלינו ולהאזין ולהקשיב בכל עת להמושל בכל אשר יצוה, וגורל האומה והממלכה אשר אנו גרים שמה, צריך שתהיה מנת חבלנו גם כן, אם לטיבה ואם לרעה, לשמח בשמחתם, ולקחת חבל ביגונם, בכל זאת הטילו חז"ל עלינו לחובה, לעשות זכר ואות גם להחזרת המלוכה והאומה, ונוסף על הברח שפה עכריה באיזה תפלות, כברכת כהנים וכדומה, נצטוו ג"כ על לימוד לשון הקודש* (והוא גם כן מצד זה למען יהיה לנו דבר מצויין בין העמים, ולמען חזק מיתרי האהבה והאחוה ביניהם ולמען יוכלו בנקל להביר זה את זה, ועוד עשו איזה הנחות בגלוי ובפרסום, אשר מיועדים להחזיק חיי האומה בחיי החיצוני, וכל אלו התנהגות כבית הכנסת ובקיבוצים בשעת נשואין המה על דרך שהוכירו חז"ל בירושלמי בעבודת בית המקדש שהיה הרבה עשות לעשות פוימפע לדבר (ירושלמי פ"ב דיומא) :

כלל הדברים, המצות המה עזרות ונסייעות, במה שמתחם לטהרת הדת לכד כהני הרוחני, והמנהגות אשר נעשו על פי הרוב בפרסום ובגלוי כבית הכנסת או בשעת נשואין וימי החג, המה מקיימות את האומה בחיי החיצוני לכד לעשות זכר לימים יבאו כימי המשיח שתחזור לעתיד הממלכה אלינו בארץ אבותינו, ואלו המנהגים המה כמו המלח המקיים את הברש, שלא יתקלקל במשך הזמן, כן מנהגות קדומות באו בפרסום לפעול אצל המון העם חזיון מיתרי האומה והאחוה, בין אחינו המפוזרים, וכל זמן שהעם נוהגים במנהגות כאלו, וקמנו עליהם להתנהל בפרסום אחריהם, אזי חלילה ותם לאיש פרטי להקיל בהם, ולהרום הכנין כי גורם על ידי זה להפסיק חיי האומה

הנה * והנה חכם מופלג אחד עוררני על מה שהנחתי במאמר אגרת בקורת ב"ע מ"ל להרמב"ם זאת שכ' בסוף המסדה לחבות המצוה לדבר לשין הקודש, והנה הראני בילקוט ס"ט טלח פסקא א' דבר אל בני ישראל, דנאמר סס קטן היודע לקרות אביו מלמדו שמע ותורה ולשון הקודש, והנה שמחתי להערה זאת מאשר שמכאן ראינו גמורה למה שהחלטתי שמה דמחילתא שמביא רבינו הוא ספרי זוטוי, ומכאן ראינו גמורה להרי הך דילקוט מלמוד לשון הקודש מוצא ג"כ בטס ספרי זוטוי ומטס הוציא זאת רבינו ובמאמר לקיים דברי אגרת הארמית :

דרכי ההוראה פרק ז

האומה, אשר מנהגות אלו באו לזכר והיוק על ידי הרשימות החיצוניות, וכיון שהבו שורש כלב העם מנעוהיהם קשה להפרידם מן המורגל, וכלי ספק לא יטו בזה מני אורח המסולל להם מאז, וכבר כתב החכם הגדול מהו' ישראל מקאנריא שכונה נשתבחה בני אימתו כי המה עם קשה עורף, ולא נקל להם לעזוב הענינים הישנים, אשר הורגלו בהם מני אז, לכן נתנו הו"ל כלל גדול כי היצקר בהתנהגות כאלו, רק להשגיח אם נתקבלו ונתפשטו באומה, ואם ראינו שנמשכו אצלנו זמן ארוך ועמדו נגד כרוצת הזמן המכלה הכל, הנה בלי ספק כח רוחני יש בהם, אף אם נעלם תועלתם למראה עינינו בכל זאת קיומם והתפשטם באומה בעצמם יתנו עדיהם ויצדקו, כי אתם העזו להתקיים באומה ולפעול גם כן חיזוק כחי החיצוני מן האומה, והאיש אשר עומד על המצפה תלילה לו להרום לבטלם, אף שאין נכבדים מצד עצמם מכל מקום בלי ספק המתרכי התועלת מצד פועלתם אצל היום, ואם נחטלו מעצמם שוב אפס בהם ואינם לחיב עלינו, כי עמידתם נערך ככל עת לפועלתם ובהעדר המסוכב המבוקש נפסק נ"כ הסיבה: אולם כל זה רק במנהגות סתמיות, אשר אין מניעה מהם השגור לאמונה השחורה, ואף אותן שהוכרנו למעלה כמו שאין מתחילים בשני ורכיני, ואין נושאין אשה רק כמילוי חלבנה, או בשיחית התרנגולת שקראה כתרנגול, או בעיני כפרות, אף שיש בהם רוח מעונן וניחוש ורובי אמורי (עיי' יו"ד סי' קע"ט), הנה זה היה בזמן הש"ס בעת שהתחילו העם להנהיג כבה, אבל עתה אין עושים היעם אלו הדברים, מפני דרכי האמורי, רק משום שכבר נהוג עדיין אצלם בזמן קודם, או מצד שנקבעו עליהם לחובה, מפני שעמורי ההוראה הכ"ו והרמ"א הביאם בש"ע, ואם אמרו הלכה מוחלטת, כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי אמורי (הולין ס"ג כיוסי הדם) מכ"ש באלו אשר נקבעו אצלנו מאז ונתפשטו בהמון, ראין בזה חשש דרכי אמורי: אבל שארי המנהגות הגרועות, אשר יש בהם דרכי אמורי וריח עבודה זרה ואין נוכחים בשום ספר מספרי חכמי ישראל רק נהוגות כתחלה מנשים ומששים, כאלו אפילו מצאו להם טקום באומה החובה על החכמים והמורים שלא

ינהו ולא ישקטו בזה רק יחישו לשרש אחריהם, עיני מורה פ"ג שלישי יכתב בזה הלשון, ודע שרש"ש הפעולה נשארה עד היום, ופרטומה עדיין בעולם, הלא תראה המילות יקחו הנערים הקטנים כחתול, וישימו עשן בלתי טוב הריח על האש, וזה מין העכרה באש בלי ספק, אין מיתר לעשותו, והסתכל רוע ערמת נותן זה הרעת, אך השאירו וקיינו בזה הדמיון, עד שעמדה כנגדו התורה אלפים מן השנים, ולא נמחה זכרו ויעמוד עדיין רשמו ע"ש, וגם בזמנינו וכמדינתנו נמצאו עדיין רשמים ממנהגים נרועים, אשר אין ספק אצלי כי כלל מטיעין נרפש טובעים, במה שנתעברו ולמדו מעשיהם בימים הקדומים, בזמן שהיו האומות עדיין עובדים טובבים ומולות, והחוב מוטל על כל מי אשר בירד למחית לעקרם בלתי ישאר בהם זכר ושורש וענף, כי לא לכד שאין נרמים ומטיעין לקיום האומה, נהפוך הוא מחישים אבדן האומה והשחתות הדיעות הטחורות והמדות הצרופות ותיקרות, אשר נטעה על לוח לבבנו התורה הקדושה, ואם המנהגות האלו אשר נקבעים אצלנו מפי הדמיונים אשר פקחו עין להטיב שארייתנו המה כמלח שעסקו לקיים הכשר זמן ארוך, הנה יתכן על המנהגים הנתעבים והרעים שאלת סבא דבי אתונא מלחא כי סרו כמאז מלחו ל" (בבב"ר ח' ע"ב) * ט"ו מנהגים נרועים אשר יסודתם במשפט קודם מבעלי הצבא, המה מכלים כל נתח טוב אשר לנו למנהג על פי החינוך על דרכי התורה, והתורה הזוהרה אותנו הניחוש והכישוף ובתכה תמים תהיה עם ה' אלקיך לא תנסה, אבל במנהגים סתמים, אשר אין להם שום יחס היותר רחוק לדרכי אמורי וכישוף וברומה, ואפילו הם בעצמם המה דברים של מה בכך, ככל זאת אם נהונים באומה, או אסור לבטלם בפרסום, כי גירום למחלוקת עצובות והסכנה מפחדת כי יחלק העם לחצי על ידי זה כמו שהזכרתי כי המון העם אינם מכחינים בין הלכה ובין מנהג, וגדול כח המנהג אצלם מבח הלכה ברורה. לכן אם נתבטלו מצד עצמם או בטלים ומבוטלים לקיימם בחזקה, אולם כעוד שעדיין בתוקפם לארסם, וזה מה שרצינו לבאר עתה: נשלם מאמר ראשון:

הנה * עוד יש לכונן באגדה זאת, כי ידוע שהמקומים המורים בעם היוקו על לתורה ולמעודה המה המלח לקיים את העם בדרך התורה, למתן קלקול הדור, ולחזק להם הטובה כללית, ולהורותם הדרך אשר ילכו והמעשה אשר יעשו, הן בדיעות אחרות והן במדות יסודיות, וסאלו סבי דבי אמינא אם המלח נסרם ונתקלקל מה נעשה, היינו אם החכמים והמורים השמימי המעיבו לרשם ומעיס העם מדרך הממוצע והמסולל על פי התורה לנתיבות עקלקלות מה לעשות עמה, והסיב לרשם מלחא מי סרייח בתימי, היינו כי אותן היסורים המקשיים במדות ובעויות, ואשר אהבת כללית מן מין אלנו והקשת הצלחתם ובבא הכה שורם בלבבם, אין אפשרות אללם הקלקול ע"ד אחרם (ברכות ד' ע"א) אמרוי נבא לא הוי ביבא:

צני הירש חיות חצ"ק זאלקווא והגליל

